

Lokale Boer Consumens verbanden: Duurzame samenwerking tussen boer en consument.

Gerwin Verschuur

In Diepenveen, Utrecht en Wageningen zijn vanaf 1994 drie Lokale Boer Consumens verbanden opgezet¹. Biologische groentetuinen die bestaansrecht hebben door de gezamenlijke inzet van tuinders en betrokken klanten. Bijna tien jaar ervaring van deze LBC verbanden laat zien dat de klanten de ruggengraat vormen waarlangs het leven op de bedrijven tot bloei kan komen². Ze hebben gemeen dat de klanten medeverantwoordelijkheid dragen voor het bedrijf. De klanten zijn niet alleen afnemers, maar ze zijn partners geworden in de duurzame ontwikkeling van de bedrijven. Ze zijn consumensen die niet alleen aandacht hebben voor de levenskwaliteit van de gewassen en de dieren, maar ook voor die van de tuinder, de medewerkers en van zichzelf. En van die levenskwaliteit plukken de tuinders en de consumensen samen de zoete vruchten.

De Oosterwaarde

In Diepenveen ligt de Oosterwaarde, waar Tineke Bakker en Jelle Meindertsma meer dan 50 soorten groenten verbouwen. Ruim tweehonderd deelnemers krijgen wekelijks een oogstaandeel. Tineke Bakker: “Ik heb voor dit systeem gekozen vanwege de eerlijke prijzen. Het garandeert dat we als bedrijf kunnen blijven produceren. We stellen jaarlijks een begroting op van alle kosten, waaronder ook de verdiensten van de medewerkers en Jelle en ikzelf. Dat bedrag delen we door het aantal deelnemers en zo krijgt elke deelnemer een oogstaandeel. Het belangrijkste moment tussen mij en de deelnemers is het moment dat we met elkaar de afspraak maken dat we de lusten en de lasten tot de oogst samen delen. We spreken dan af: “Ik zorg voor jou en jij zorgt voor mij.” Dat is een heel bijzonder moment en dan gebeurt er echt iets”

De Aardvlo

In de Amelisweerd in Utrecht leiden Michel Smits en zijn vrouw Mariëlle Dings de Aardvlo. Op de Aardvlo wordt met een groep vrijwilligers groenten verbouwd voor de winkel, de boerenmarkt in Utrecht en voor honderd betrokken abonnees. Michel Smits: “De Aardvlo was een initiatief van tien vrouwen, waarin ik als vrijwilliger ben begonnen en op een gegeven moment de tuinder ben geworden. Het is nog steeds een bedrijf waar vrijwilligers een plek hebben en waar ze een stuk eigen verantwoordelijkheid kunnen oppakken en invullen. Je kunt na verloop van tijd zien dat mensen een verbinding met het werk hebben opgebouwd. Ik vind het geweldig om te zien dat mensen als muis binnenkomen en als leeuw weer weggaan. Dat is gewoon hartstikke mooi. Dat geeft voldoening.”

Dirk Plat is vrijwilliger op de Aardvlo. Hij brengt groentepakketten rond en haalt producten op bij externe leveranciers voor de boerenmarkt. “De Aardvlo betekent voor mij een andere visie op het leven: minder ‘ik’-gericht, meer ontzag voor en contact met de natuur. Ik volg nu een BD landbouw cursus om de opgedane inzichten verder uit te diepen en in de praktijk te brengen. Heel bijzonder aan de Aardvlo vind ik ook de mooie ligging in het bos van Amelisweerd en langs de Kromme Rijn.”

¹ Lokale Boer Consumens verbanden is een verzamelnaam voor boerderijen en tuinderijen waar boeren en consumenten samenwerken aan verduurzaming van de landbouw. Bijvoorbeeld boeren en burgers die meedoen aan Adopteer een Koe.

²De pergola is de metafoor van de ruggengraat die consumenten de ontwikkeling van duurzame landbouw bieden. In Nederland zijn dat hoofdzakelijk samenwerkingsverbanden tussen tuinders en consumenten. In Engeland en de Verenigde Staten wordt het Community Supported Agriculture of Community Shared Agriculture (CSA) genoemd.

De Nieuwe Ronde

In Wageningen ligt de Nieuwe Ronde. Hier oogst een vereniging van 150 huishoudens de groenten en bloemen die tuinder Klaas Nijhof voor ze teelt. Ciska van der Genugten heeft als penningmeester in het bestuur van de Nieuwe Ronde meegewerkt aan de opbouw van het bedrijf. Ciska: “Wat mij in de Nieuwe Ronde aantrok was het idee een eigen moestuin te hebben, zonder de verplichting daar dan altijd in te moeten werken. Op de Nieuwe Ronde kan ik in de tuin werken, maar hoeft het niet. Als ik geen zin of geen tijd heb dan heb ik toch verse groenten en bloemen, omdat Klaas daar voor zorgt. Ook kan ik als ik wil een wandelingetje maken in ‘mijn’ tuin.”

Klaas Nijhof: “De Nieuwe Ronde verschaft mij, naast een inkomen, een heerlijke werkplek. Ik geniet van de schoonheid van de gewassen en de bloemen, en ik ontmoet op een prettige wijze veel mensen: leden en stagiaires. En ik ervaar de warmte van de zorg voor mijn welzijn van veel leden en vooral van het bestuur.”

Mensen participeren om allerlei redenen in deze drie LBC verbanden. Ze waarderen dat de producten van goede kwaliteit, vers, lekker en biologisch zijn. Het aanbod is gevarieerd en ze eten seizoensgroenten. Ze vinden de tuin mooi, de tuin is dichtbij (weinig kilometers), bekend en daardoor laagdrempelig om te bezoeken. En ze waarderen de tuinders om wie ze zijn en hun vakmanschap.

Verbinding

De mensen zijn betrokken bij de productie van hun voedsel, bij de tuin en bij de andere mensen in het LBC verband. Dat leidt tot samenhang in de relatie tussen mensen en natuur en in de relatie tussen mensen onderling. De verbinding is tastbaar.

Michel Smits: “Ik spreek met de vrijwilligers af dat ze ten minste twee dagen per week komen werken. Ik zie dat de vrijwilligers verbonden zijn met het werk als ze het jammer vinden dat ze een keer niet kunnen.” Naast de vrijwilligers heeft de Aardvlo ook betrokken abonnees. Michel had vaak het gevoel dat de abonnees niet erg betrokken waren. Daarom heeft hij alles eens op een rijtje gezet. Wat bleek? Michel: “Zeker vijftig mensen zijn op de een of andere manier actief betrokken. Bij de wekelijkse nieuwsbrief het Vlooiëbeetje, in de kerngroep, in de administratie en de betalingen. Een deel van de mensen betaalt in februari een voorschot zodat ik dan niet naar de bank hoef voor een lening. Er zijn mensen die afhaalpunt bij huis hebben, mensen die aanwezig zijn bij de presentatie van het teeltplan of de begroting en mensen die helpen bij de organisatie van de pompoenen oogstdag. De biologische open dag wordt ook door de abonnees georganiseerd. Dan kom ik op het feestje en mag aan de 500 bezoekers gaan vertellen wat een geweldig vak ik heb.”

Petra van de Kop, bestuurslid van de Nieuwe Ronde: “Ik ben vooral verbonden geraakt met de plek en de heerlijke verse seizoensproducten. Ik vind het heerlijk om lekkere gerechten te verzinnen met de ingrediënten die de tuin op dat moment biedt. Ik vond het ook heel mooi om te ervaren hoe mijn kinderen nieuwsgierig zijn geworden naar nieuwe producten sinds we lid zijn geworden van de Nieuwe Ronde. Als je alles zelf ziet groeien, zelf kan oogsten, dan wordt het ook spannend om dingen zelf te proeven. Mijn kind van vier, heeft asperges als lievelingsgerecht.

Ik vroeg Elske Kloen, 8 jaar oud, naar haar leukste plek op de Nieuwe Ronde: “De leukste plek is het aspergeveld, want daar heb ik samen met Koen een muizenholletje gemaakt met een voorraadkamertje. Er zit vast al een muis in want er is van gegeten.”

David Postma, bestuurslid van de Nieuwe Ronde: “De tuin is een plaats die mensen verbindt. Ik heb zelf veel mensen op en via de tuin leren kennen, die ik niet zomaar elders zou hebben ontmoet. Het geeft mij veel voldoening om met die mensen de betrokkenheid met de tuin te delen. Ik denk in mijn werk als onderzoeker veel na over duurzame landbouw. Het is mij

duidelijk geworden als bestuurslid van de Nieuwe Ronde dat duurzaamheid gewoon begint met mensen die het doen. Het is niet een droom maar begint gewoon in de (achter)tuin.”

Eerlijke ruil

Duurzame landbouw is een ‘eerlijke ruil’ voor boer en consument. De boer zorgt goed voor de natuur, de bodem, de lucht en het water en voedt de consument met kwaliteitsproducten. De consument maakt mogelijk dat de boer dat kan blijven doen door een eerlijke prijs te betalen. Tineke Bakker: “Het grootste omslagpunt voor de boer is dat je de klant als serieuze gesprekspartner ziet. Je moet durven zeggen: “Zonder jullie kunnen we het niet.”

De drie LBC verbanden hebben gemeen dat de deelnemers, abonnees en leden betalen voor de beoogde productie van de tuin. Ze betalen voor een oogstaandeel en accepteren het risico dat de oogst tegenvalt. Ciska van der Genugten: “Als er op de Nieuwe Ronde een keer weinig is van een product of de kwaliteit is minder, dan weet ik waardoor dat komt. Omdat ik het heb zien groeien, omdat ik weet dat er een late vorst was, een ongelukkige hagelbui of houtduiven in maïs.” Klaas: “Het idee is dat we risico’s delen, maar sommige risico’s zijn ook voor mijn rekening. Als bijvoorbeeld een teelt mislukt en het is nog vroeg genoeg in het seizoen dan probeer ik het gewoon opnieuw. Als het dan nog niet lukt of het kan niet meer, dan is het risico voor de leden. Ik koop geen groenten in, maar lever als het moet wel extra arbeid. De leden betalen dan ook meer voor mijn inspanningen dan voor de groenten eigenlijk.”

Op de Aardvlo bestaat de ‘eerlijke ruil’ met de vrijwilligers uit het produceren van groenten in ruil voor persoonlijke ontwikkeling. Op de Aardvlo werken ongeveer 15 vrijwilligers. Michel: “Als ze komen voer ik een intakegesprek met ze. Ik leg uit wat de Aardvlo is en wat ik van ze verwacht, en ik probeer ook achter hun motivatie te komen. Daarna mogen mensen een dag of twee meewerken om het uit te proberen en dan volgt een proeftijd van zes weken. Als alles goed gaat vraag ik ze om zich tenminste voor een jaar te binden. Ik vraag van ze om twee dagen per week te komen werken. Dan raken ze pas echt goed ingewerkt en kunnen handelingen een beetje routine worden. Ook kunnen ze dan wat lichamelijke conditie opbouwen. Zij bouwen dan op de Aardvlo in 1 of 2 jaar weer een werkritme op, vinden uit wat ze verder willen doen in het leven en vertrekken dan weer.”

Boerderijen hebben veel meer te bieden dan voedsel. Ze bieden ook landschap en natuurschoon, belevingswaarde, ruimte voor ontdekkingen voor kinderen, zinvol werk en antwoorden op zingevingsvragen. De waardering voor dit alles komt tot uiting op het moment dat de afspraak wordt gemaakt over de prijs, of over de vrijwillige inzet die mensen gaan leveren.

Aan eerlijk ruilen zitten allerlei bijzondere kanten. Op de Nieuwe Ronde is de afspraak dat de leden oogsten voor direct gebruik. Alleen overschotten gaan de vriezer in of worden verwerkt. Klaas: “Als er nieuwe leden bij komen wordt er voor hen een speciale kennismakingsdag georganiseerd. Dan wordt uitgelegd hoe ze moeten oogsten. De ervaring leert dat het niet slim is om te veel nieuwe leden ineens aan te nemen. Want dan merk je dat mensen gaan hamsteren. Ze hebben even de tijd nodig om erop te vertrouwen dat er genoeg blijft voor iedereen.”

Op de Aardvlo is het bijzonder hoe met de spanning tussen de productie van groenten en de persoonlijke ontwikkeling wordt omgegaan. Michel: “Ik begeleid mensen zodat ze zelf verantwoordelijkheid voor het werk in de tuin oppakken. Ik stel geen eisen aan hoeveel ze moeten produceren. Na een maand zie ik dat vrijwilligers een redelijke verbinding hebben opgebouwd met het werk en met de rest van de groep. Ze krijgen meer hart voor het werk en zien uit zichzelf dingen die moeten gebeuren. Omdat ik zelf vrijwilliger ben geweest kan ik me goed inleven in de mensen. Ik vond het heel vervelend als iemand op mijn vingers keek en zei wat ik fout deed. Ik geef vrijwilligers veel vrijheid om fouten te maken. Daardoor gaat er productie verloren, maar ze leren toch wel wat. Van mij als ik naast ze gaan staan werken of

van de andere vrijwilligers. De ervaring leert dat ik met de groep als geheel het werk gedaan krijg en voldoende produceer.” Bij eerlijk ruilen hoort vertrouwen. Vertrouwen dat er genoeg is. Vertrouwen dat mensen leren van fouten en die zelf kunnen corrigeren. Met vertrouwen wordt bewust omgegaan. Het wordt getest en het krijgt de tijd om te groeien.

Dichtbij en persoonlijk

Lokale Boer Consumens verbanden maken zichtbaar dat mensen in het proces van globalisering behoefte hebben aan echt contact met basale levensbehoeften als voeding, hun directe leefomgeving en andere mensen waarmee ze een gezamenlijk doel delen. Bevrediging van die basale levensbehoeften heeft een positief effect op de gezondheid en het welzijn van zowel de boeren als de consumenten.

Erwin Al op de Nieuwe Ronde vertelt luchtig: “Het leukste vind ik het snoepen van de aardbeien. Zien hoe alles groeit. Salades bij elkaar zoeken. Kinderen zien spelen. Met Klaas babbelen.” En Petra van de Kop, bestuurslid van de Nieuwe Ronde: “Heel veel trekt me aan in de tuin! Allereerst het idee: lekkere, gezonde, producten uit de buurt. Maar ook de prachtige plek, de rust, de bloemen en kruiden. Mijn kinderen kunnen laten zien hoe alles groeit en bloeit. Daarnaast vind ik het leuk om samen met anderen het initiatief uit te dragen en activiteiten te organiseren waar leden kunnen leren wat ze met de producten uit de tuin allemaal kunnen doen. Bijvoorbeeld de verwerking van kruiden of bloemen.” Voor Braams, een vrijwilliger van de Aardvlo, heeft de Aardvlo erg veel betekend: ”Ik denk dat het werk hier helend voor mij is geweest. De steun van collega’s en de bijzondere sfeer van acceptatie en veiligheid hebben mij de mogelijkheid gegeven te groeien en sterker te worden. Mijn groeiproces maakt dat ik zo langzamerhand aan iets nieuws toe ben.”

Transparant

De drie LBC verbanden besteden allemaal veel aandacht aan communicatie. Voor de leden zijn er nieuwsbrieven, met vrolijke namen zoals ’t Groene Blaadje en het Vlooiëbeetje. Ze hebben ook allemaal een goede website. De bedrijven zijn open voor de leden. De Nieuwe Ronde gaat daar het meest ver in. Klaas: “Het meest in het oog lopende verschil tussen de Nieuwe Ronde en de andere Pergola Associaties is dat hier met zelfoogst wordt gewerkt. Ik vind het heel prettig omdat zelfoogst betrokkenheid creëert. Mensen komen hier elke week en zien alles groeien. Ze zien waarom dingen misgaan. Dat het schept een heel andere band dan met mensen die hier voor een pakket komen. Het verloop ligt dan ook onder de 10%.” De transparantie heeft ook betrekking op de begroting en maakt dat de deelnemers kunnen meekijken in de prijsvorming. Op de Nieuwe Ronde worden de inkomsten en uitgaven in alle openheid en detail besproken. Het bestuur verdedigt bij de leden de prijs, en kiest voor een redelijke beloning van de inspanningen van de tuinder Klaas. Het bestuur huldigt het principe dat de tuin economisch pas duurzaam is als tuinder vervangbaar is. Dat wil zeggen dat een nieuwe tuinder redelijkerwijs voor hetzelfde inkomen wil werken.

Verduurzaming op ecologisch, sociaal en economisch gebied

De drie bedrijven hebben aandacht voor het milieu, dierenwelzijn en de ruimtelijke kwaliteit van het bedrijf. Ze zijn alle drie biologisch of biologisch-dynamisch en hebben de SKAL licentie.

Het zijn stabiele samenwerkingsverbanden. Mensen blijven tussen de 5 en 10 jaar verbonden en in de periode kopen ze producten voor een eerlijke prijs en zijn ze op verschillende manieren betrokken bij het bedrijf. Ze zijn vaak zo betrokken dat ze ervaren dat ze er zelf deel van uitmaken. Ze zijn geen klant meer. Ze zijn consumens geworden.

De drie bedrijven zijn financieel gezond omdat ze worden gedragen door een stabiele groep consumensen die de oogst afneemt, daarvoor een eerlijke prijs betaalt en een deel van het

risico op misoogst draagt. Meer informatie over deze drie LBC verbanden is te vinden op de websites.

www.oosterwaarde.nl

www.aardvlo.nl

www.denieuwronde.nl

Voor boeren en consumenten die meer willen weten over Lokale Boer Consumens verbanden kunnen starten kijk op de website van stichting koevoet.

www.stichtingkoevoet.nl